

המדינה – חזון ומציאות

צבי ולדמן

במלאת חמישים שנה לפטירת הרב א.י. הכהן קוק זצ"ל באה התעוררות מחודשת לעיון בכתביו. רבים כתבו ותיארו את דיוקנו של הרב קוק. יחד עם זאת למרבה הצער רבו מסלפים ומשכתבים את דמותו של הרב זצ"ל הן משמאל והן מימין, ויש שכתבו ובנו תילי תילים של הלכות והשקפות מתורתו של הרב. דורנו לא זכה לראות ולשמוע את הרב זצ"ל, אף אנוכי כותב הטורים האלה לא זכיתי להסתופף בצילו, עם זאת שמוע שמעתי דברים מפי בנו הרב צבי יהודה זצ"ל, וגראה לי שנעשה שימוש מוטעה ולא נכון בדברי הרב זצ"ל שבכתב ושבעל פה.

הדברים מזכירים לי סיפור: בישיבת החת"ם סופר למדו בחורים רבים שבאו מרחוק. באותם ימים לא היו פנימיות לאכסן את התלמידים, בחורי הישיבה היו מתארחים בשבתות אצל הבעלי בתים בעיירות הסמוכות. באחת השבתות התארח אחד הבחורים בביתו של אחד מחשובי העיר. במהלך הסעודה בקש בעל הבית מן האורח לומר דברי תורה ששמע מהחת"ם סופר.

הבחור התחיל להסביר ולומר דברי תורה. בעל הבית הפסיק את הבחור באמצע דבריו ושאלו: האם כך אמר החת"ם סופר? האם בטוח אתה שכך אמר? הבחור השיב שאכן כך שמע מרבו. למחרת לאחר התפילה ניגש בעל הבית לחת"ם סופר ושאלו האם אכן כך אמר? החת"ם סופר השיב לו שדברים כאלה מעולם לא יצאו מפיו. קרא החת"ם סופר לתלמיד ואמר לו: דברים ששמעת מפי כלשונם – אמור בשמי. דברים שאתה חושב שהתכוונתי לומר – אמור בשמך.

גראה לי כי דברים דומים יש לומר באשר לכמה מן העוסקים בכתבי הרב קוק זצ"ל. רעיונות שהם פרי מחשבותיהם שלהם ראוי שיצינו אותם בשמם ואל יתלו אותם באילן גדול. רבים מן הרעיונות המובאים בשם הרב זצ"ל, הם רעיונות שהשומעים רצו וחשבו לנכון שהרב ישמיע אותם, ואינם אלא פרי פרשנות אישית שלהם אולם הרב מעולם לא התכוון להם.

מדינת ישראל בירושלים מול חזון ציוני באוגדה

לאחרונה הרבו לכתוב ולהגדיר הגדרות בשם הרב קוק זצ"ל, יש "ציונות דתית", ויש "ציונות גאולתית" ויש "ציונות גאולתית-חרדית" וכיוצא בכך (ראה גליונות נקודה מס' 91 ועוד), הרב זצ"ל אמנם ראה בציונות ערך עליון אשר מקורו קדוש, אך עם זאת יצא בשצף קצף כנגד ציונות חילונית וחולנית, ציונות האומרת ש"דבר אין לציונות עם הדת". הרצל יוצר הציונות כתב בין דבריו, שבמדינת היהודים יסתגרו הרבנים בבית הכנסת, הוא שאף להפרדת הדת מן המדינה. היתה זו ציונות שלילית ועוינת לדת, ואכן סופה של ציונות זו היתה פניית עורף לרעיון המקורי והנפת דגל חדש שנקרא "תכנית אוגדה". היו אף רבנים בתוך ה"מזרחי" שנסחפו עם הזרם

הכללי. כי מי שמתפשר נסחף עם הזרם. הרב קוק זצ"ל עמד איתן, הוא החל בהקמת "דגל ירושלים" וקרא להקמת "מדינת ישראל יסוד כסא ה' בעולם" ("אורות הקדש").

הבדלי גישה בין הרב קוק זצ"ל לבין הרב ריינס

הרב ריינס השלים עם הציונות כמות שהיא. היתה זו הסכמה שבדיעבד, וזאת כדי להשיג את מה שניתן להשיג בתוך המסגרת הציונות שהוקמה. הרב קוק זצ"ל לא נטה להתפשר – כפי שעולה בבירור מאגרותיו הרבות בענין "דגל ירושלים", וכפי שהובאו דבריו בבהירות בקובץ "משנת הרב". הרב שאף לתחיית האומה על יסודות קודש, והגיב והוכיח ציבור ויחידים כאשר נטתה הציונות מן הדרך, ויסודות האומה ותורתה היו בסכנה. מסיבה זו רבים מתלמידי הרב כיום אינם מקבלים את התפיסה המקובלת של המזרחי (קרי המפד"ל), ומחפשים מסגרות שיש בהם יתר שלמות ועקביות. במצב דברים זה אין פלא שהדור הצעיר מתקרב ליהדות החרדית.

גשר בין דתיים לחילוניים

אחד הנושאים שיסודו בדברי הרב קוק זצ"ל הוא הצורך למצוא גשר ושיתוף פעולה בין דתיים לחילוניים. אולם לעיתים נשכח דבר שהרב הדגיש אותו פעמים רבות, שלעיתים יש כאלה הבאים לקרב רחוקים, אולם מתברר שהם עצמם מתרחקים מכור מחצבתם. בחוגים שונים בציבור הדתי לאומי פתיחת בתי קולנוע בשבת מתקבלת ברוח של הסכמה. גזיזת פיאאות של יהודים חרדים עם בואם ארצה בשנות העליה הראשונות מתקבלת בהשלמה, כן מוסכם אצל רבים שיש לוותר על חקיקה דתית ועוד, וזאת בשם תורת הרב קוק זצ"ל, כאילו כך יצאו הדברים מפי קדשו, וכאילו לכך התכוון, וזאת מהיכן?

הרב קוק זצ"ל קירב רחוקים, אך גם בשעה שקרב אותם בימין ריחק אותם בשמאל. וכך כותב הרב במאמרו: "על במוותינו חללים". "אמנם אתה חושב – סופר נכבד, שבלא יסורים ודכדוכי נפש נוראים אוכל לתת לך את דמעתי. יש כאן העלם דבר, שאנכי שאינני מבין המעלימים את מחשבותי, אספר לך דברים כהווייתם. גם כן יש להזיל דמעה, והיתה הדמעה הזאת מתערבת עולה בלולה אל תוך הנאד החדש. כי מכאובי אינו מכאוב פרטי, מכאוב זה הוא בוקע מתוך נשמתה של האומה, החשה את שברה הגדול". בדבריו אלה מספיד הרב זצ"ל את נפילתם של חללי ישראל. למרות זאת אינו מתעלם גם בשעה כאובה זו מן הכאב והיסורים הרוחניים העוברים עליו, מפרישתם של אותם חללי ישראל מדרך היהדות, ומפריקתם עול תורה ומצוות. היכן נמצא בימינו כיום ציוני דתי המביע את הכאב הזה באותה דרגת חריפות? לדבים ממנהיגי הציונות הדתית ברור כיום, שיהדות חילונית היא עובדה שיש לקבלה בהשלמה גמורה, ואף לראותה באור חיובי. אם מותחים הם ביקורת הרי היא מכוונת בעיקר כלפי היהדות החרדית, הציונות החילונית היא דבר מובן מאליו.

המקור לצמיחתה של מרדנות

יש שנקטו גישה אחרת. לדבריהם דברי הרב קוק זצ"ל יש בהם סכנה, אם יצאה מחתרת בישראל ברעיון להרוס את המסגדים על הר הבית מקור הרעיון בודאי הוא במשנת הרב קוק. אם מתנגדי הנסיגה על הגגות בעיר ימית קמו לנהל מאבק בשלטון – מקור המעשה הוא ברוח הנושבת מכתבי הרב – כך טוענים הם. מדוע לא שאלו את עצמם כותבי מאמרים ברוח זו, שמא ההיפך? שמא אם היו מקבלים את תפיסתו הציונית של הרב קוק זצ"ל בשלמותה לא היינו

מגיעים כלל לרעיון של נסיגה? האם לא השלמתה של הציונות הדתית ואף תמיכתה ברעיון הנסיגה, וכן השלמתה עם הנעשה בהר הבית ושאר המחדלים הרעיוניים והמעשיים בהשלטת חיי התורה בארץ, האם לא הם שהצמיחו נסיונות התנגדות לקו הפשרני הנקוט בידי ההנהגה הדתית? האם לא הטשטוש ואבדן החזון הם שהביאו למעשי יאוש מן הסוג האמור? האם לא עזיבת דרכו הברורה והצלולה של רואה האורות, היא שהצמיחה תופעות של מרדנות? לו היתה לפנינו דוגמא של חזון ומעש, לו היינו עדים למאבק של אמת על רעיונות ותכנים, האם היינו עדים לתופעות מן הסוג האמור? האם אין במרדנות של הדור החדש אותות של אכזבה גלויה מדרכה של הציונות הדתית, המתיימרת לדבר בשם הרב קוק אך בפועל עושה ההפך מכל מה שהגה וכתב. למרבה הצער ציונות זו איבדה מזמן את דרכה והיא ריקה מתוכן?

דעת הרב קוק על המזרחי

כבר העיר בזמנו הרב קוק זצ"ל באגרתו (אגרות ראייה א' אגרת י"ח) ברמז ברור על דרכו של המזרחי. חברי התנועה מוכרים וידועים כשומרי תורה ומצוות, אך עם זאת קיבלו את התכנית של הרצל להקים מדינה יהודית באוגנדה. ובלשונו שם: "עדים הם המזרחים", שלא יוכל איש לחשוך אותם שהם פונים עורף אל כל העבר, ועם כל זה הם אוגנדיים". הרב זצ"ל מקבל עובדה זו כמות שהיא, אך בולט בדבריו העוות שבקיומה של יהדות "דתית" כזו.

כך גם כתב באגרתו, הארוכה לצירי המזרחי בקונגרס הציוני, (אגרות ראייה ב' חלק ב' אגרת תקע"א). הוא מוכיח אותם – תוך יחס של כבוד כדרכו – על כך שהם הפכו לכלי שרת של הציונות במקום להיות מורי הדרך המובילים בראש. ובלשונו שם: "המזרחי עומד עד כה במעמד צנוע ושתקני (ההדגשה אינה במקור)... את הציונות הכללית מניח הוא לקפוא על שמריה'... הציונות הרחבה אינה יכולה על פי הפרוגרמה שלה בשום אופן לדבר בשם האומה בכללה. הפרגרף (הסיסמה) שה'ציונות דבר אין לה עם הדת' הוא כבר ההיפוך הגמור מכל מה שהאומה חושבת.. האומה בכללה... לא תוכל בשום אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה (החוג הצר) של חלומו של ד"ר הרצל ז"ל... על מצחה (של הציונות) חקוק אות קין. זה שה'ציונות דבר אין לה עם הדת'. ומעתה 'המזרחי' צריך הוא להכיר בגאון את גדולת תעודתו, לא להיות שמש (משרת) למפלגה מעשית פוליטית".

מראשית צמיחתו של ה'מזרחי' הכיר הרב זצ"ל המחלה יסודית שקיימת בחלק מן היהדות הדתית והיא קניית מעמד של שמש ומשרת לאדון שנקרא התנועה הציונית, התבטלות והליכה בתלם תוך שתיקה דמומה מול מחדלים רוחניים ומעשיים.

הקמת "דגל ירושלים" היא תוצאה של אכזבה מדרכו של המזרחי

דומה שכבר אז הרגיש הרב ז"ל ביחס הקריר והמזלזל שיש לציונות לירושלים על כל ערכיה המקודשים, וכפי שממשיך וכותב הרב שם באגרתו, שהסיסמה "הציונות דבר אין לה עם הדת" – "זהו חיקוי הרבה יותר שפל והרבה יותר מחפיר, מהחיקוי הצירי של שינוי מקום המקדש שב"תל אביב", שבצדק הרעיש עליו 'אחד העם' את המחנה בשעתו". הרב קוק מתכוון למה שמובא בספרו של הרצל שיש להעביר את בית המקדש ממקומו בהר הבית. מול חוסר ההבנה שמתגלה בדברי הרצל מהו המקדש ומהי משמעותו ביהדות, ומהי ירושלים לעם ישראל, רואה הרב צורך להסב את תשומת לב חברי ה'מזרחי' למלא את תפקידם הנכון בתנועה הציונית, לא לשמור על שתיקה ונחיתות אלא לתפוס את מקומם כמתווי דרך.

לא בכדי הרים הרב זצ"ל את "דגל ירושלים", בנסותו להקים תנועה כלל ישראלית ששמה בראש מעיניה את ירושלים והמקדש, כי רק לאחר שראה שה'מזרחי' נגרר אחר עגלת הציונות כמות שהיא, ציונות שמחקה את זכר היהדות וזכר ירושלים מקרבה, ראה לנכון להחזיר עטרה ליושנה, וליסד תנועה שהיעד המרכזי שלה הוא "ירושלים" על כל תכניה המיוחדים.

הרב קוק לא היה חותם על מגילת העצמאות של מדינת ישראל

מגילת העצמאות של מדינת ישראל מבוססת במידה רבה על העקרונות שהנחו את ראשוני הציונות, שהעיקרי שבהם הוא שהמדינה דבר אין לה עם הדת. להיפך המגילה נותנת שוויון זכויות לכל הדתות במדינת היהודים דבר מנוגד להלכה היהודית. למעשה הזכויות של הדת היהודית במדינה פחותות הן בכמה תחומים ממעמדן של דתות אחרות. כגון בתחום המשפט, זכות התפילה בהר הבית, ועוד. המגילה מכירה בכך שחלקים מארץ ישראל שייכים למיעוטים בארץ ישראל ומוקנית להם זכות ישיבה בה, מאידך גיסא קיימת הגבלה בדבר ישיבת יהודים במרחביה של ארץ ישראל. מגילה זו ממשיכה למעשה את מדיניות הספר הלבן וסופה שתחלוף מן העולם. אין ספק שהרב קוק זצ"ל לא היה חותם על מגילת עצמאות זו, הסותרת את תורת ישראל בנושאים שהם מיסודות התורה ויסודות קיומנו בארץ ישראל.

יחס הרב קוק למושגים 'הגנה עצמית' ו'מחתרת'

בענין הגנה עצמית – נושא שהפך בעיה קיומית בארץ, היתה לרב קוק זצ"ל עמדה ברורה. בתקופת מאורעות הדמים בשנת תר"פ נעשה מעט מאד מטעם הציונות המדינית לבטחון הישוב, באותה תקופה גם התקיים הקונגרס בשוויץ. הרב קוק זצ"ל שהוטלה עליו הנהגת הכלל בעת מאורעות הדמים קרא מנהמת ליבו למזכיר המנדט הבריטי בארץ: "עליך לתת פקודה לירות ברוצחים". המזכיר השיב: "אין בידי פקודה מגבוה לעשות זאת". על כך הגיב הרב נמרצות באומרו: "להצלת אזרחים חפים מפשע אינך זקוק לפקודה מגבוה. אני נותן לך את הפקודה בשם המצפון האנושי. אני דורש ממך למלא את חובתך להגן בשלמות על חיי האזרחים היהודים בארצנו" ("שיחות הראי"ה" פרק נ"ד).

מסופר, שהרב זצ"ל סרב בהזדמנות חגיגית ללחוץ את ידיו של המושל הבריטי, באומרו: לא אלחץ את היד האחראית לשפך דם יהודי.

מכאן יש להקיש, כיצד היה מתיחס הרב קוק לאדישות ולשוויון הנפש של ההנהגה הנוכחית מול המאורעות המתרחשים בארץ לאחרונה, ומה היה יחסו לאלו שנקטו במעשים של הגנה עצמית דוגמת ה"מחתרת".

ל"ממשיכי" דרכו של הרב יאמר: אל תתלו 'בוקי סריקי' ברב קוק זצ"ל

יש להצטער על כך שיש בין ממשיכי ישיבת מרכז הרב תלמידים הרואים את עצמם כממשיכי דרכו של הרב זצ"ל, ולמרבית הפלא פיתחו שיטה "הלכתית" לפיה נכון הדבר להושיב אנשים שפעלו להגנה עצמית בכלא, וכך נאה להם וכך יאה. יתירה מזו, בעוד דם יהודי ממשיך להשפך בדרכי הארץ ואף בליבה של ירושלים מעורדים הם "מיפגשים" עם אחיהם של שופכי הדמים, כל זאת בהתבססות על שיטת הרב קוק. זהו – לדעת אותם ממשיכי דרך – המוסר הטהור, וצדקות וקדושה עליונים, שעליהם הרבה הרב לדבר ב'אורות הקדש' ומוסר הקדש'.

לדוברים בשם הרב קוק זצ"ל יאמר: "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם". דברים

שמקורם בדעה אישית פרטית ומצומצמת נא אמרו בשם עצמכם, וכבר נאמר בתלמוד: "לא תתלו בוקי סריקי ברב נחמן" (בבא בתרא ז'). ואת דברי הרב קוק זצ"ל הניחו אותם בטהרתם כמות שהם, יפים, טהורים, קדושים ואציליים.

נסיים את דברינו אלה בדברי הרב זצ"ל הכותב: "הננו מוכרחים לתפוס מיד את האורה הגדולה ההולכת וחודרת אלינו מאור הגאולה גם בראשית זעירות הופעתה. הננו נתבעים ממעמקי נשמתנו, לחוש את הגודל הזה, גודל אורו של משיח, בהיותו שולח קווי אור זהבו". (אורות הקדש).

ציור פני הרב א.י. הכהן קוק זצ"ל